

LA SUCCESSION TESTADA A ARGENTONA AL SEGLE XIV

LES FONTS HISTÒRIQUES

Aquest treball pren com a base documentació de diverses procedències, bàsicament privada. S'han utilitzat un total de vint-i-vuit testaments, tots els que he pogut documentar, del període del segle XIV. La part més important és procedent de l'arxiu de can Cabanyes, amb tretze testaments entre el 1311 i el 1393. De l'arxiu de can Pins s'han utilitzat nou testaments, entre els anys 1301 i 1388. De l'arxiu de can Bellatriu es treballa amb dos pergamins, dels anys 136[9] i 1385. De l'arxiu de can Calopa amb dos pergamins més, dels anys 1368 i 1375. Finalment hi ha un testament de l'arxiu de can Palau de Mataró, del 1382, i un de la notaria eclesiàstica de Vilassar de Dalt, del 1381. Això vol dir que en vint-i-set testaments, un 96% s'ha treballat amb documents originals en pergami, o sigui, en pública forma, i només un és extret de manual.

El fet que no es conservin els manuals notariais de la parròquia ni de la notaria pública de Mataró fa que la mostra no sigui molt quantitativa. Percentualment, però, podem parlar d'una mostra força interessant, ja que en l'estudi pots ser més ben documentat de testaments del segle XIV fet per Piñol, i on s'estudien 220 testaments de la població de Reus,¹ s'ha de tenir present que aquella localitat tenia 358 focs el 1358 enfront dels 55 d'Argentona, la qual cosa percentualment donaria un 61,4% de testaments a Reus en relació a la població d'aquella data (evidentment, no és aplicable, però sí serveix com a referent percentual) front al 51% d'Argentona.

LA POBLACIÓ D'ARGENTONA AL SEGLE XIV

Pel que fa a la població d'Argentona en època medieval, ens hem de referir als fogatges, única font consultable, on la població ve definida per focs, que són equivalents a llars. Com a llistes amb finalitat de recaptar impostos, tots els caps de casa exempts de l'impost no hi consten. És per això que els valors entre un fogatge i l'altre poden tenir variacions que poden semblar inversemblants.

El primer fogatge conegut data de 1358; estudiat per Pons i Guri, ens dona uns resultats de cinquanta-cinc focs per a Argentona (recordem que era poc després de la greu crisi demogràfica del segle XIV).² En el posterior fogatge de 1365-70 trobem setanta-cinc focs,³ i en el de 1378 en compten setanta-sis, aquests

darrers distribuïts en dos de reials, quaranta-set de ciutadans, quatre de nobles i vint-i-tres d'eclesiàstics.⁴ Com podem veure, si donem per vàlida la xifra del 1358, els focs tendiren a anar augmentant durant la segona meitat del segle XIV, fins a establitzar-se en el voltant dels setanta-cinc.

ELS TESTAMENTS

Segons la definició, el testament és el negoci jurídic formal, unilateral, personalíssim i essencialment irrevocable, en virtut del qual el causant regula la seva successió per causa de mort, mitjançant la institució d'un o més hereus i l'ordenament d'altres disposicions. El sistema successori català pren com a referència principal el dret romà. És imprescindible nomenar un hereu universal a fi que el testament sigui vàlid.

En l'acte de testar, a més de testador i notari, hi assistien per donar fe del vist i oït un parell o més de testimonis expressament demanats pel testador. Normalment l'acte comença amb el nom del testador, la parròquia on viu, les causes de l'atorgament de l'acte i posteriorment comença la part dispositiva amb el nomenament de marmessors, el lloc on desitja ser enterrat, i tot seguit els diferents llegats, ja siguin per salvació de l'ànima com a parents i amics. Finalment s'acaba l'acte amb el nomenament d'hereu universal, el lloc i la data on s'ha fet, la signatura del testador, els testimonis i el notari que clou l'acte.

El primer que consta en el document és la invocació, que sempre es fa en sentiment religiós, normalment invocant el nom de Crist: «In Christi nomine»,⁵ de Déu: «In Dei nomine»⁶ o del Senyor: «In nomine domini Amen».⁷

Els testadors

Els testadors, dels quals no ens diu mai l'ofici, hem de pensar que eren pagesos o familiars de pagesos, tant el cognom lligat sovint a un mas, com el fet que l'Argentona del segle XIV difícilment podia tenir gaires menestrals, a no ser ferrers, fusters, sabaters o altres de similars, que en tot cas creiem que hagués constatat. Només podem citar el testament de Berenguera, vídua de Bernat Bramona, ciutadà de Barcelona, natural però de Sant Julià d'Argentona.

Pel que fa al sexe, dels vint-i-vuit testaments localitzats, quinze són d'homes (54%) i tretze de dones (46%). Evidentment, en ser una mostra no exhaustiva i parcial dels testaments atorgats durant tot el segle a Argentona, no es pot treure conclusions, però sí que pensem que en el món del mas atorgava testament tant l'home com la dona, indiferentment, i per tant hem de pensar que el percentatge ha de rondar el 50%. El cònjuge no hereu i propietari del mas tenia però una quantitat destinada al testament, que sovint s'havia reservat a les esposalles. També aquesta xifra s'acosta molt a l'estudiada per Piñol a Reus, on un 51% eren homes i un 49% són dones.⁸

Els homes sempre hi consten amb nom i cognoms, no així les dones, que només hi surt el nom seu i el cognom del marit, excepte quan són pubilles i propietàries de mas, que surten amb cognom i és el marit qui agafa el seu. Cuadrada, estudiant el capbreu del castell de Vilassar (inclou Argentona) de la segona meitat del segle XIV, troba un 16,27% de dones propietàries de masos.⁹ Aquest és el cas d'Alamanda Lledó, casada amb Guillem Lladó, també anomenat Guillem Gener: «Ego Alamanda Ladona uxor Guillermi Ladoni alias vocati Guillermi Generi de parrochia Sancti Iuliani de Argentona...».

El cas dels homes que entren en un mas, també fan servir en segon lloc el nom del mas on han entrat per causa de matrimoni, com el cas de Marc de Pins, fill d'Argentona, que va entrar al mas Puig de Cabrera: «Marchibus de Pins alias de Podio de parrochia Sancti Felicis de Capraria...».

També trobem el cas en què Francesca, essent pubilla i propietària del mas Riudameia, no surt amb el cognom, sinó que esmenta el del seu marit Berenguer de Pins, però diu ser propietària del mas Riudemeia: «Mansi mei de Riu de Meyá», i a més els fills prenen el seu nom i del mas: «Letone de Riu de Meyá filio meo».

En un cas la dona, Elisenda, fa el testament quan deu ser soltera, ja que s'esmenta com a filla de Pere Ferrer: «Ego Eliccendis filia Petri Ferrari de parrochiam Sancti Iuliani de Argentona...».

Causes del testament

Segons Arnall, hi ha tres causes principals per fer testament: per malaltia, per pròpia voluntat i per emprendre un viatge.¹⁰ Aquesta última causa era més usada en l'alta edat mitjana, quan era més usual de participar en conflictes militars o en peregrinatges.

En els testaments estudiats a Argentona, aquesta darrera causa no ens apareix. La més usual era la de malaltia, concretament en un 86%. La malaltia no pot però limitar la capacitat mental, per això sempre es diu que aquesta és lúcida i amb bona memòria. En la fórmula es fan servir diferents expressions, la més freqüent «egritudine detenta de qua me mori timeo tamen in meo pleno sensu et memoria integra ac cum firma loquela meum facio, condo et ordino testamentorum».¹¹ També hi ha casos en què es diu que la malaltia és greu: «Gravi egritudine detentus».¹² Altres, que ho fan quan estan sans, expressen però el temor que la mort pot arribar en qualsevol moment: «Quoniam nullus mortalium notus est tenimus finis sit»¹³ o bé que es troben en bon estat: «in mea bona sanitate».¹⁴

Els marmessors

Un altre dels aspectes dels testaments és el nomenament de marmessors, normalment dos, però en algun cas tres. Aquests eren els encarregats d'executar les seves voluntats, distribuint llegats als familiars, executant llegats pietosos,

liquidant deutes, etc. Percentualment, en els testaments estudiats, en un 57% dels casos hi ha dos marmessors, i en un 43% se n'anomenen tres. Normalment els marmessors acostumaven a ser familiars propers, però a voltes gent de confiança. Per això trobem que Francesc Beatriu escull el rector d'Argentona o que Berenguera Bramona escull el batlle d'Argentona: «baiulum loci d'Argentona».

També hi ha la dificultat de saber el parentesc, ja que en no esmentar la relació i tenir un cognom diferent no sabem qui és, tot i que podria ser perfectament un fill o un germà. Aquest cas és molt palpable en el testament de Pere Estrany, on tria els seus germans Guillem de Cabanyes i Bernat Verdaguer. En aquest cas desconeixem per complet el cognom real dels tres germans, ja que potser un d'ells és l'hereu del mas familiar i aleshores seria el qui porta el cognom patronímic, o tal volta els tres van entrar en un mas forà i van agafar el seu cognom: «Guillermum de Cabaneis et Bernardum Verdegueri frates meos...».

Als marmessors, és costum deixar-los una quantitat en diner com a reconeixement a la seva tasca. Això ho observem en un 71% dels testaments, amb quantitats que van dels 12 diners als 5 sous, tot i que acostumen a ser d'un sou la primera meitat del segle i de dos sous la segona meitat.

Llegats pietosos

Els llegats pietosos ocupen un espai molt important en les deixes dels testadors, fortament recolzats en els fonaments religiosos d'una societat com la del segle XIV, que viuria, segurament, el segle més calamitos de l'època baix medieval. També s'ha de considerar, com diuen molts autors, si qui fa el testament és el testador o el notari,¹⁵ sobretot tenint en compte la gran coincidència en molts dels llegats. En el cas dels testaments amb què treballem, en un 86% actua com a notari el rector o un prevere (vint-i-quatre dels vint-i-vuit testaments), en un 11% un notari¹⁶ (tres testaments) i en un testament no consta.

Els testadors acostumaven a demanar que es paguessin els deutes que es podien demostrar documentalment i de restituir les injúries, en el nostre cas en un 86%, en diverses fórmules com ara: «Omnes meas injurias restitui et debita solvi de plano sine malicia»;¹⁷ «in primis et ante omnia volo et expresse, mando quod omnia iniurie restituantur secundum deum et forum anime et omnia debita mea solvantur pro ut hec oscendi vel probari poterunt pretester instram aut per alia legitima documenta».¹⁸ Només en quatre testaments no es demana que es paguin els deutes i es restitueixin les injúries, tres d'ells de la primera meitat del segle i un del 136[9].¹⁹

Seguidament es consigna un quantitat per a la salvació de l'ànima: «Accipio pro anima mea et sepultura»;²⁰ «accipio autem de bonis meis pro anima mea et pro animabus omnisque fideli defunctorum».²¹ Altres posaven un espai temporal per gastar-ho, com Pere Bellatriu, que diu s'ha de fer en dos anys i que si els marmessors no troben prou diners poden vendre un cup: «Accipio autem de bonis meis pro

anima mea decem libras monete barchinona de terno quas volo que distribuuntur et dentur pro anima mea infram spacium duorum annorum... possint vendere unam tinam meam sive cup et solvere et distribuere pro anima mea dictas decem libras». Aquesta quantitat era variable i hem trobat grans diferències, des dels 25 als 700 sous, però amb una mitjana per a tot el segle de 190 sous (en el cas de Ròmia Camps, la deixa la fa en florins, concretament 10 florins).²² Evidentment, a mesura que avança el segle les quantitats mitjanes augmenten; així, si fem la mitjana de la primera meitat de segle, resulta que les deixes sumaven 97 sous de mitjana, i en la segona meitat del segle arriben fins a 284 sous. Aquesta quantitat ens sembla força alta i potser la podríem contextualitzar en la importància econòmica de la majoria de famílies de qui hem estudiat els testaments, gairebé tots ells pagesos «grassos». Això contrasta clarament en els «només» 129 sous de mitjana que es reflecteixen en un estudi dels testaments de Dosrius (El Maresme) al segle xv.²³

En les deixes, veiem en tots els casos uns diners destinats a l'església parroquial, ja fos per a l'església, per a l'altar de Sant Julià, o per a la sepultura. Aquesta dada contrasta amb els testaments de Reus, on un 12% dels testadors no deixa res a l'església²⁴ (en aquell cas molts dels testaments estudiats estaven redactats davant un notari públic no eclesiàstic). Aquesta quantitat per a l'església acostuma a ser d'entre 1 i 2 sous, tot i que hi ha quantitats de fins a 5 sous.

Precisament, la sepultura sempre és una elecció important. Així, el 71% dels testadors escull el lloc on vol ser enterrat. D'aquests, el 32% escull el cementiri d'Argentona, el primer esment el 1303. Fins i tot n'hi ha que escullen el túmul on hi ha enterrat el seu marit: «Cimiterio ecclesie Beati Iuliani de Argentona videlicet in quodam tumulo ubi dictus viri meu jacet».²⁵

També es força usual de fer deixes als altres altars i bacins de l'església d'Argentona i de la parròquia. Així, trobem que el 79% dels testadors deixa quantitats als altars en general (entre 2 diners i 1 sou), i el 46%, a més dels altars, les fa als bacins²⁶ (entre 1 i 6 diners). Una de les deixes és en forma d'oli (1/2 quartà), per tenir encesa la llum.²⁷ Altres personalitzen els altars de l'església parroquial amb deixes de 4 diners a 2 sous (deixant de banda sant Julià, que ja l'hem tractat abans), i així trobem l'altar de Sant Llorenç com el més citat en un 21%, i també el de Sant Martí en un 14% dels testaments, o Pere Estrany, que deixa 5 sous al bací del tabernacle («accaptirio tabernacoli»), 2 sous al bací de la cera («accaptirio cereorum») i 12 diners a la caixa dels pobres («caixa paperum»). A més dels altars, hi ha deixes d'entre 2 i 12 diners per al rotlle²⁸ o per a ciris en un 29% dels testaments, que tant surt anomenat «candle rotuli Sancti Iuliani, circul, candeles elemosine» o també «candle circuli que ardet coram beati Iuliani».²⁹ També hi ha una deixa al tercer cos de Crist («tercis corporis cristi»).³⁰

Després trobem les deixes a les capelles de la vila. La tradició mariana era important, i així com la capella de Santa Maria del Viver rep deixes de 4 diners a 2 sous en un 43% dels testaments, Sant Miquel del Cros en dos casos, el monestir de Sant Pere de Clarà també en dos casos («Sancti Michaelis de Cros»), Sant

Vicenç de Burriac («Sancti Vicentiis de Buriac»), Sant Bartomeu («Sancti Bartholomei»), que suposem és Sant Bartomeu de Cabanyes, a l'actual terme d'Òrrius, i finalment, el 1313, a la capella de Sant Miquel de Nemor («Sancti Michaelis de Nemore»), que pensem podria ser una capella sota advocació d'aquest sant, situada al peu de Parpers, al vessant vallesà, ja que el testador Berenguer Gener vivia en una masia situada al veïnat de Pins (al peu de Parpers del vessant maresmenc). Un altre cas és el de la capella de Sant Martí d'Argentona, que s'identifica com la situada al costat del mas Martí de la Pujada. Només hem trobat un cas de deixa directa a la capella, del 1311: «Item capelle Sancti Martini quator denarios».³¹ No podem pas assegurar que la deixa sigui cap a aquesta capella o es pugui tractar de la capella lateral de l'església de Sant Julià, on hi havia l'altar de l'esmentat sant.

És habitual que els testadors diguin després de distribuir les deixes, que el que sobri es distribueixi en misses de caritat a elecció dels marmessors i sovint del rector d'Argentona. Berenguer Gener, però, també destina uns diners anuals fins que s'acabin, concretament 10 sous anuals a sant Julià per un tedèum³² al servei del cos de Crist («unum tereum ad serviendum corporis christi»), 10 sous anuals més a Santa Maria del Viver per un tedeum a l'honor de la Verge Maria («unum tereum ad honorem [] virginis Marie et servial corpori christi») i 15 sous anuals a sant Llorenç per caritat. També Pere Estrany demana al seu hereu que fundi un aniversari a l'església de Sant Julià d'Argentona per la seva ànima i la dels seus avantpassats, obligant per això un cens d'una quartera de forment que rep d'una peça de terra que treballa un veí de Mataró.

Fora de la vila trobem deixes a l'altar de Sant Feliu d'Allella³³ (el notari del testament era Ferrer d'Oló, rector de l'esmentada vila), al monestir de Montserrat en tres testaments, que contrasta molt amb el 70% de deixes a Montserrat observades a Reus. Gairebé no hem trobat deixes als convents de mendicants, però s'ha de tenir en compte que en aquelles dates no n'hi havia cap a l'entorn d'Argentona. Només un testament fa deixes als monestirs de Barcelona de l'orde de Franciscans, de Predicadors, d'Agustinians, de Mercedaris i de Carmelites, totes de 20 sous a cada monestir.³⁴

Una deixa que també surt amb certa freqüència, un 18%, és cap a la redempció dels captius presos pels sarraïns. D'això, se n'ocupava l'orde de la Mercè, els mercedaris, que eren els qui amb els diners recollits anaven a alliberar-los. Si Piñol a Reus les troba molt escasses, a Argentona sembla que no ho són tant. Les quantitats són minses, d'entre 2 i 12 diners. Habitualment s'esmenten com a «item dimito pro captivis redimendis II denarios»,³⁵ però un especifica que són per als «captivis christianis redimendis de terra sive posse sarracenorum».³⁶

Tot i no tractar-se ben bé de llegats pietosos, esmentarem que el 79% dels testadors es recorden del seu senyor terrenal en el moment de fer el testament, i li fan deixes d'entre 12 diners i 4 sous. En aquest cas, contrasta que són més importants les deixes a inicis de segle que al final. ¿Potser és fruit del procés de

pèrdua gradual de la figura del senyor feudal? Habitualment no s'esmenta el receptor, només es diu que són per al senyor terrenal: «Item dimitto domino meo terreno duodecim denarios».³⁷ En altres casos s'especifica qui és el receptor, concretament en un 41% dels casos. Aquests són el monestir de Sant Marçal del Montseny (tant el mas Pins com el mas Gener estaven sota el seu domini), «Domino meo priori Sancti Marciali de Monte Signo duos solidos»,³⁸ i els Sant Vicenç i els seus successors, els Desbosch, senyors del castell de Burriac: «Domino meo terrenali ratione dominio XII denarios videlicet Berengario de Sancto Vincencio»,³⁹ «item dimito honorabili Petro de Boscho domino meo terreno seu naturali ratione domini et recognitionis quinque solidos».⁴⁰

Les deixes als familiars

Les deixes als familiars acostumen a ser les més importants qualitativament parlant. Aquí no parlarem dels heretaments, que es veurà en un altre punt. Qui més afectava era el cònjuge, fills i néts, i en menor mesura els nebots i germans, i a d'altres de qui teòricament no tenien relació de parentesc amb el testador. Així, en un 46% dels casos es recorden dels cònjuges (tenint en compte que un altre 14% són vidus/es). Normalment es feia un llegat en diners que era molt variable, des de 2 a 300 sous, i en 38% d'aquests s'anomena el cònjuge senyor major del mas o de les propietats mentre visqui, i sovint en el cas de les mullers, mentre es mantingui vídua sense tornar-se a casar: «Item dimitto [...] uxorem meam dominam et potentem castis diebus vite».⁴¹ Això també funciona en les deixes monetàries, on en cas de ser casta la quantitat és molt inferior, com Francesc Beatriu, que li deixa 50 sous però ho rebaixa a 10 sous si no és casta. Aquest cas no l'hem trobat quan és la muller qui testa, ja que no posa condicions al marit. També en tres casos es reconeix el dot rebut de la muller i s'anomena la quantitat rebuda.

Pel que fa als fills, creiem que gairebé sempre hi apareixen, tot i que molts d'ells poden estar ja dotats i no esmentar-se. Així en un 75% dels casos hi ha deixes per als fills, també molt variades, que poden anar des de peces de roba, 12 diners o 150 sous. Si analitzem els fills que es tenien, trobem una mitjana de 2,23 fills, gens menyspreable, que s'assimila molt als 2,26 fills observats per Aventin al Vallès⁴² i als 3 fills de Dosrius durant el segle xv.⁴³ Tot i això, la majoria de casos esmenten un o dos fills, i en un cas se n'esmenten set, una veritable família nombrosa en anys de molta precarietat i mortaldat.

L'altre grup familiar que surt més són els germans, els néts i els pares, que reben deixes en un 21% dels testaments. Pel que fa als germans, les quantitats van des dels 2 als 50 sous, o roba, com Francesca Croanyes, que deixa una túnica vermella amb brodats de plata i cinc vels de lli a la seva germana: «Quadam tunicam meam rubeam cum boionis de argenta et quinque velariam sive vels de lino». En canvi, els néts reben quantitats molt menors, entre 1 i 5 sous. Fins i tot Alamanda Bellot fa una deixa de 2 sous a les seves besnétes, cosa que prova la seva elevada edat: «Item dimito bisneptibus miis sive netes filiabus dicti Petri Segui minori videlicet unicumque duos solidos». Pel que fa als pares, prova clara que la mortalitat

podia arribar en edats molt prematures, tenen deixes importants, entre els 5 i els 40 sous. Fins i tot Pere Beatriu nomena la seva mare Saurina com a senyora major dels seus béns. Dins aquest grup, podríem incloure els avis. Així Alamanda Lladó li dona a l'àvia unes calces vermelles i un capell per al sol: «Item dimitto Alamande Capella avie mee unas caligas meas sive vermiliias et unum pileum sive capell vulgarit nominatum de sol».

Els nebots són el darrer grup familiar en importància, esmentats en un 14% dels testaments. A ells, les deixes van des dels 2 als 15 sous, i en la meitat dels casos els testadors també tenen fills. Un cas excepcional seria la deixa de 10 lliures al fill d'un nebot, però s'ha de tenir en compte que el testador era germà del pare del nebot i a més institueix hereu aquest en segon lloc.⁴⁴

Finalment, trobem deixes soltes a algun prevere com Guilabert de Font, que mana lliurar 5 sous al prevere Ferrer d'Oló, que és qui actua com a notari en el seu testament: «Item volo et mando quod tradantur Ferrario de Olone presbitero quinque solidos». També a gent que no sabem trobar relació amb el grup familiar, com ara una de 30 sous que Marc de Pins fa al fill gran d'en *Dolç den Eres*, o els 10 sous que Alamanda Matheu deixa a una filla d'en Francesc Garbí de Mataró. També hi ha deixes a masovers o pobres, entre les quals la túnica vermella que Francesca Croanyes fa a una dona pobra que acostuma a ser a la plaça d'Argentona: «Mulieri pauperi vocata Caterina que morata in platea de Argentona una tunica rubea». També Elisenda Gener dona 4 diners al seu parcer: «Arnau de Spinalb parceriis suis».

La successió

A Argentona, al segle XIV estava plenament introduïda la figura de l'hereu, que segons To es generalitza a les comarques gironines des de finals del segle XI i especialment el XII,⁴⁵ encara que en l'estudi d'Arnall situa «a començament del segle XIII, i amb motiu de la recepció del dret romà a Catalunya apareix una nova clàusula, la relativa al nomenament de l'hereu».⁴⁶ Cuadrada, per al Maresme, situa ben entrat el segle XIII per a la implantació de l'hereu universal quan diu que «si seguim els testaments pagesos del segle XII i començaments del XIII, observem que mai es fa esment d'hereu universal, i, ja ben entrada la tretzena centúria, les mares acostumen encara a llegar els seus béns a repartir entre els fills i les filles».⁴⁷ Així els testadors d'Argentona al segle XIV també escullen un hereu universal. Normalment, a aquest hereu se l'institueix de tots els béns mobles i immobles, haguts i per haver, en qualsevol moment i qualsevol lloc: «Omnia alia bona mea, mobilia et immobilia, habita et habenda, que cumque vel ubicumque».⁴⁸

El 43% dels testadors escull un fill, el 25% escull una filla i el 7% escull el/la fill/a que porta la seva muller al ventre. Si ho sumem tot, tenim que el 75% escull un/a fill/a. Cal destacar que tots els testadors que tenen fills i filles sempre escullen els fills en primer terme. El 25% restant no escullen un fill, donat que només una testadora en tenia, però en no ser pubilla ni tenir molts béns a deixar, va fer hereu universal el marit.⁴⁹ Així, el 7% escullen el pare o la mare, un 7% un nebot, el 3,5%

una germana (un cas), el 3,5% el marit (un cas) i el 3,5% una néta (un cas). Aquestes dades contrasten absolutament amb les que Piñol troba a Reus, on diu que «si el testador és un pare de família, generalment, els hereus universals són els fills a parts iguals».⁵⁰ Aquestes dades són gairebé idèntiques a les de Dosrius per al segle següent, un nucli també rural contigu a Argenton, on el 76% nomena hereu universal un/a fill/a en primer lloc, el 7% un nebot, pare i nét i un 3% Déu.⁵¹

El cas d'heretament universal en fills que encara han de néixer i estan al ventre de les seves mares prenyades: «Prenatum uxoris mee predicte».⁵² En els testaments estudiats hi ha tres testadors que els esmenten, dos en primer lloc per no tenir més fills i un després d'instituir hereves en primer lloc les seves dues filles. Un cas molt especial és un testador que fa hereu el prenyat de la seva muller sense saber segur que estigui en estat, i especifica que si no està prenyada sigui per al fill d'un parent seu: «Dimito prenato dicte uxor mee si est prenata et ipsum filium vel filiam mi heredem instituo universalem et si dicta uxor mea no est prenata...».⁵³

En molts dels casos el testador intenta deixar ben lligada la successió, això és que va nomenant un per un l'hereu universal fins arribar a vegades al parent més proper (21%). Així, per exemple, Pere Estrany nomena en primer lloc la seva única filla Agnès, sinó el seu germà Guillem de Cabanyes, sinó el seu germà Bernat Verdager, sinó el nebot Bernat Sabater, sinó el nebot Joan Ragaçol, sinó el nebot Bartomeu Saguera àlies Feliu i sinó els parents més propers: «Propinquoires meos in gradu parentele». En gairebé tots els testaments es posen condicions per ser hereu, les més comunes que l'hereu ha de ser viu quan mori el testador i que ha de tenir descendència legítima, la qual ha d'arribar a edat de fer testament: «Et si dicta Bartholomeua filia mea descenderet sine prole legitima et naturali vel cum tali prole que non prevenieret ad etate perfectam...».

Altres posen més condicionants, com Guillem de Pins, que nomena el seu germà Marc de Pins en tercer lloc, volent que tingui el mas de Pins: «Sustituo eis eiusdem Marchum fratrem meum. Item volo que dictus Manchus teneat mansum meum vocatum de Pins, honores et possessiones...». Finalment l'hereu fou el seu fill Berenguer, i Marc de Pins es casà al mas Puig de Cabrera.

Francesc Beatriu posa molts més condicionants en seu hereu Pere, a qui llega el mas Beatriu; sempre i quan si Pere vol el mas Nadal de Mataró, que el mas Beatriu sigui per al seu fill Bernat, però si Pere vol el mas Beatriu, que el mas Nadal passi a la filla Ròmia i que a Bernat se li donin 5 sous i es casi segons possibilitats del seu mas: «Facio herede universale de manso biatriu Petrus filium meum sub tali conditione que si dicto Petrus vult tenere illis mansum Nadal parrochie de Matero volo que Bernardus filius meus sit heredes universalis de manso Beatriu set tamen si dictus Petrus no vult illus mansi Nadal et vult tenere predictus mansum Beatriu volo que manso Nadal sit de Romie filie mee per legitima et hereditate et pro dictus Bernardus habeat V solidos per legitima et que uxoret secundum posse mansi ad cognitionem amicorum meorum...». Finalment, fou Pere qui heretà el mas Beatriu.

CONCLUSIONS

Amb tot el que hem vist, ens queden clars força conceptes. Primer de tot, que la societat d'Argentona, com no podia ser d'altra manera, era plenament rural, en molts casos de pagesos que, tot i ser depenents, tenien una bona posició econòmica. No oblidaven aquesta dependència, i per això es recordaven del senyor a l'hora de fer el testament, fent-li deixes gens menyspreables en reconeixement de domini. Vivien en famílies nuclears, molts cops avis, fills i néts, i sovint amb oncles a la casa. Els pagesos d'Argentona acostumen a casar-se amb gent del poble o de les rodalies, i sempre escullen un hereu universal en el seu testament. Tenen molt clar que el més important és la supervivència del mas, i sempre busquen clàusules que ho assegurin.

Tal i com es veu en el llistat d'argentonins, són moltes les persones que intervenen en els testaments, la majoria però de l'àmbit familiar. També l'aïllament de la vila amb el seu entorn es pot palpar en el fet que la gran majoria dels testadors escullen els eclesiàstics de la vila per notari, fet que sens dubte condiciona molt les seves deixes, molt generoses amb la institució.

ELS ARGENTONINS DEL SEGLE XIV

S'ha procurat de posar tots els qui s'esmenten als testaments i es té la certesa que són argentonins o sospites molt ben fundades. Els qui clarament diuen que són d'altres llocs, no s'esmenten. Tampoc els religiosos, que s'esmenten en punt a part. S'han posat els personatges per ordre alfabètic i l'any en què apareixen citats. En alguns casos, podria ser més d'una persona (és evident en casos en què la diferència d'anys és superior als 80), però en dir-se igual, s'ha posat junt. Les mullers sempre consten amb el cognom dels marits, excepte quan se les anomena com a filles, que aleshores consten amb el cognom dels pares. Evidentment, tot i ser una mostra important, veurem que no compren, ni de lluny, els cognoms habituals a Argentona aquell segle, sens dubte perquè s'ha treballat amb una mostra que segur que és molt baixa si es quantifiquessin el total dels testaments que van ordenar els argentonins al llarg del segle XIV:

Aiguafreda, Pere (136[9])
Bartomeu, Arnau (1388)
Batlle, Berenguer (1375)
Batlle, Guillermona (1375)
Batlle, Sibila (1375)
Beatriu, Bernat (136[9], 1385)
Beatriu, Francesc (136[9], 1385)
Beatriu, Guillermona (1385)
Beatriu, Pere (1360, 1385)
Beatriu, Ròmia (136[9])
Beatriu, Saurina (136[9], 1385)

Bellot, Alamanda (1377, 1378)
Bellot, Bartomeua (1377, 1378)
Bellot, Berenguer (1336, 1349, 1377)
Bellot, Francesca (1377, 1378)
Bellot, Guillem (136[9], 1371, 1377)
Bellot, Margarida (1377, 1378)
Bellot, Sància (1377)
Bellot àlies Rovira, Francesc (1393)
Bramona, Bernat (1303, 1307, <1350)
Bramona, Berenguera (1350)
Bramona, Pere (1388)

Cabot, Guerau (1311)
 Cabot, Guillem (1311, 1312, 136[9])
 Camp, Alamanda (1368)
 Camp, Arnau (1368)
 Camp, Berenguer (<1368)
 Camp, Rispau (1303)
 Camp, Ròmia (1368)
 Capella, Guillem (1371)
 Castell, Bernat Guillem (1312)
 Castell, Guillem (1377)
 Croanyes, Francesca (1381)
 Croanyes, Simó (1381, 1385)
 Espinalb, Arnau (1307)
 Esteve, Pascàsia (1388)
 Esteve, Pere (1388, 1393)
 Estrany, Agnès (1336, 1376, 1393)
 Estrany, Bartomeua (1393)
 Estrany, Bernat (1336, 136[9])
 Estrany, Guillem (1336, 1378)
 Estrany, Guillermona (1336)
 Estrany, Margarida (1336)
 Estrany, Pere (1336, 136[9], 1368,
 1375, 1376, 1377)
 Estrany, Saurina (1336)
 Estrany àlies Macià, Guillem (1393)
 Famades, Vicenç (1349)
 Far, Pere (1339)
 Febrer, Jaume (1348)
 Ferrer, Alamanda (1348)
 Ferrer, Elisenda (1348)
 Ferrer, Pere (1339, 1348)
 Font, Alamanda (1343)
 Font, Guilabert (1343)
 Fornells, Alamanda (1348)
 Fornells, Berenguer (1348)
 Gener, Berenguer (1307)
 Gener, Bernat (1312)
 Gener, Elisenda (1307, 1312)
 Gener, Sibila (1307)
 Guerau, Bernat (1388)
 Guerau, Constança (1388)
 Lladó, Alamanda (1371)
 Lladó, Benenata (1311)
 Lladó, Bernat (1311)
 Lladó, Guillerma (1311)
 Lladó, Jaume (1371)
 Lladó, Sància (1311)
 Lladó àlies Gener, Guillem (1371)
 Major, Guerau (1303)
 March, Guillem (1368)
 Martí, Pere (1385)
 Matheu, Alamanda (1382)
 Matheu, Bernat (1382)
 Matheu, Francesca (1382)
 Matheu, Guillem (1375, 1382)
 Matheu, Jacmetó (1382)
 Mayol, Berenguer (1321)
 Mayol, Borrell (1303)
 Mayol de la Riera, Guillem (1377, 1378)
 Moió, Berenguer (1339)
 Pins, Alamanda (1346, 1382)
 Pins, Berenguer (1303, 1321, 1348,
 <1377, 1382, 1388)
 Pins, Bondia (1321)
 Pins, Elionor (1346)
 Pins, Francesc (1303, 1321, 1346)
 Pins, Elisenda (1377)
 Pins, Francesca (1348, 1377)
 Pins, Guillem (1346, 1348)
 Pins, Guillerma (1321)
 Pins, Jaume (1312)
 Pins, Marc (1346, 1348)
 Pins, Margarida (1346)
 Pins, Martina (1303, 1377)
 Pins, Pere (1303)
 Pins àlies Puig, Marc (1382)
 Portell, Guillem (1382)
 Prim, Guillem (1378)
 Pujada, Berenguer (1349)
 Pujada, Esteve (1349)
 Pujada, Marc (1349)
 Pujada, Sibila (1349)
 Riudameia, Antoni (1377)
 Riudameia, Berenguer (1346, 1348)
 Roqueta, Bernat (1348)
 Riudameia, Lledó (1377)
 Roqueta, Jaume (1382)
 Sabater, Berenguera (1312)
 Sabater, Bernat (1336, 1376)
 Sabater, Jaume (1312)
 Seguí, Pere (1377, 1378)
 Serra, Pere (1336)

Seguí, Ramon (1348)
Soler, Elisenda (1339)
Soler, Guillem (1339)
Soler, Pere (1382)
Verdaguer, Bernat (1377, 1393)

Verdaguer, Guillem (1376)
Verdaguer, Pere (1311, 1343)
Vidal, Francesc (1348)
Vidal, Lledó (1311)
Viver, Guillem (1343)

ELS CLERGUES D'ARGENTONA AL SEGLE XIV

· Mercès a aquests documents, que abasten bona part del segle XIV, és possible de presentar un esbós dels rectors i preveres d'Argentona durant el segle XIV. Entre parèntesi, apareixen l'any en què intervenen i si són dos, el primer i darrer en què els veiem actuar. Es completen amb les dades extretes del llibre de Clavell i de Richou.⁵⁴

Rectors: Montserrat de Gumila (1270-1308)
Felip Garí (1311-1326)
Pere de Fontanals (1329-1336)
Gilabert de Vilafreda (1348-1363)
Pere Llorenç (1368)
Ramon Bova (1368-1390)
Guillem de Cumba (1393)

Preveres: Pere Cayot (1307)
Berenguer Batlle (1311)
Pere Net (1336)
Arnau de Pujol (1346)
Pere Martí (1348)
Nicolau Canyeres (1348-1349)
Berenguer Sureda (1348)
Bernat Solsona (1349)
Bernat Major (136[9])
Ponç Rodon (1393)

Enric Subirà i Coll

APÈNDIX DOCUMENTAL

- Testament de Martina Pins. 1303, agost, 26 (APCPA, desena 1 - núm. 5)
Testament d'Elisenda Gener. 1307, abril 19 (APCPA, desena 9 - núm. 88)
Testament de Bernat Lledó. 1311, juliol, 23 (APCCB, document D.8)
Testament de Bernat Gener. 1312, desembre, 31 (APCPA, desena 9 - núm. 87)
Testament de Berenguer Pins. 1321, agost, 1 (APCPA, desena 1 - núm. 6)
Testament de Guillem Estrany. 1336, gener, 29 (APCCB, document -D.42)
Testament de Guillem de Soler. 1339, abril, 9 (APCCB, document D.49)
Testament de Guilabert de Font. 1343, setembre, 16 (APCCB, document D.65)
Testament de Francesc Pins. 1346, juliol, 13 (APCPA, desena 1 - núm. 7)
Testament de Guillem Pins. 1348, juny, 8 (APCPA, desena 1 - núm. 8)
Testament d'Alamanda Ferrer. 1348, juny, 9 (APCCB, document D.72)
Testament d'Elisenda Ferrer. 1348, juny, 9 (APCCB, document D.73)
Testament de Sibila March. 1349, abril, 20 (APCCB, document D.74)
Testament de Berenguera Bramona. 1350, abril, 22 (APCPA, pergami s/n)
Testament de Ròmia Camp. 1368, febrer, 12 (APCCA, pergami núm. 7)
Testament de Francesc Bellatriu. 136[9], setembre, 6 (APCBA, pergami núm. 5)
Testament d'Alamanda Lledó. 1371, maig, 31 (APCCB, document D.102)
Testament de Berenguer Batlle. 1375, juny, 30 (APCCA, pergami núm. 8)
Testament de Pere Estrany. 1376, gener, 8 (APCCB, document D.121)
Testament de Francesca Pins. 1377, febrer, 2 (APCCB, document D.122)
Testament de Guillem Ballot. 1377, desembre, 15 (APCCB, document D.123)
Testament d'Alamanda Ballot. 1378, març, 25 (APCCB, document D.124)
Testament de Francesca Croanyes. 1381, maig, 14 (APSGV, manual 3, fol. 36v)
Testament d'Alemanda Matheu. 1382, maig, 8 (APCPM)
Testament de Marc Pins. 1382, agost, 8 (APCPA, desena 1 - núm. 9)
Testament de Pere Bellatriu. 1385, abril, 1 (APCBA, pergami núm. 10)
Testament de Bernat Garau. 1388, agost, 21 (APCPA, desena 15 - núm. 143)
Testament d'Agnes Estrany. 1393, juliol, 6 (APCCB, document D.130)

- APCCB: Arxiu particular de can Cabanyes de Barcelona
APCPA: Arxiu particular de can Pins d'Argentona
APCBA: Arxiu particular de can Bellatriu d'Argentona
APCCA: Arxiu particular de can Calopa d'Argentona
APCPM: Arxiu particular de can Palau de Mataró
APSGV: Arxiu parroquial de Sant Genís de Vilassar

NOTES

- 1.- DANIEL PIÑOL I ALABART, *A les portes de la mort. Religiositat i ritual funerari al Reus del segle XIV*, Edicions del Centre de Lectura (Reus 1998).
- 2.- JOSEP MARIA PONS I GURI, *Un fogatge desconegut de l'any 1358*, Recull d'Estudis d'Història Jurídica Catalana I (Barcelona 1989). Aquest fogatge ens dona uns resultats no gaire fiables, ja que són massa baixos i en moltes de les poblacions maresmenques hi ha un gran increment en el del 1365-1379, que segurament no es correspon amb la realitat històrica.
- 3.- JOSEP IGLESIES I FORT, *La població del Maresme a la llum dels censos generals*, accésit Premi Iluro 1968.

- 4.- ESTHER REDONDO GARCÍA, *El Fogatjament general de Catalunya de 1378*, CSIC, Institució Milà i Fontanals (Barcelona 2002).
- 5.- Testament de Guillem Estrany, 1336, gener, 29 (APCCB, document D.42).
- 6.- Testament de Martina Pins, 1303, agost, 26 (APCPA, desena 1 - núm. 5).
- 7.- Testament d'Alamanda Ferrer, 1348, juny, 9 (APCCB, document D.72).
- 8.- PIÑOL, *Op. Cit.*, p. 68.
- 9.- CORAL CUADRADA, *El Maresme medieval: Hàbitat, economia i societat, segles X-XIV*, Premi Iluro 1987 (Mataró 1988), p. 569.
- 10.- MARIA JOSEPA ARNALL I JUAN, «Testaments de Fons Monacals Gironins existents a l'Arxiu de la Corona d'Aragó (segles XI-XV). Llurs clàusules diplomàtiques», *Rubrica*, Departament d'història medieval, paleografia i diplomàtica (Universitat de Barcelona 1989), p. 51.
- 11.- Testament d'Alemanda Matheu, 1382, maig, 8 (APCPM).
- 12.- Testament de Bernat Lledo, 1311, juliol, 23 (APCCB, document D.8).
- 13.- Testament de Pere Estrany, 1376, gener, 8 (APCCB, document D.121).
- 14.- Testament de Francisca Pins, 1377, febrer, 2 (APCCB, document D.122).
- 15.- Michelle Vovelle es preguntava: «Qui fa el testament, el notari o el testador?». PIÑOL, *Op. Cit.*, p. 54.
- 16.- En el testament de Berenguera Bramona actua el notari de Barcelona Romeu de Sarrià, en el testament de Guillem de Soler actua Bartomeu d'Hostalric (notari reial per a tota la terra del rei d'Aragó) i finalment en el testament de Francesca Pins actua Pere Martí (notari públic de Barcelona i del terme i jurisdicció del castell de Mataró).
- 17.- Testament de Bernat Janer, 1312, desembre, 31 (APCPA, desena 9 - núm. 87).
- 18.- Testament de Bernat Garau, 1388, agost, 21 (APCPA, desena 15 - núm. 143).
- 19.- Testaments de 1317, 1339, 1349 i 136[9].
- 20.- Testament de Berenguer Pins, 1321, agost, 1 (APCPA, desena 1 - núm. 6).
- 21.- Testament de Berenguer Batlle, 1375, juny, 30 (APCCA, pergami núm. 8).
- 22.- Els florins foren instituïts per Pere el Cerimoniós el 1365 i fixaren la seva primera cotització en 11 sous.
- 23.- ENRIC SUBIÑÀ I COLL, «Dosrius al segle xv. Un estudi a través dels testaments», *L'organització de l'espai i models de poblament. II Jornades d'Història i Arqueologia Medieval del Maresme*, Grup d'Història del Casal (Mataró 2003), p. 203.
- 24.- PIÑOL, *Op. Cit.*
- 25.- Testament de Francesca Pins, 1377, febrer, 2 (APCCB, document D.122).
- 26.- Plat fondo o altre recipient per recollir diners en aapta (*Diccionari Català-Balear*, volum II, p. 194).

- 27.- Testament de Pere Estrany, 1376, gener, 8 (APCCB, document D.121).
- 28.- Salomó o corona de llum d'una església (*Diccionari Català-Balear*, volum IX, p. 596).
- 29.- Testament de Berenguer Pins, 1321, agost, 1 (APCPA, desena 1 - núm. 6).
- 30.- Testament de Ròmia Camp, 1368, febrer, 12 (APCCA, pergami núm. 7).
- 31.- Testament de Bernat Lledó, 1311, juliol, 23 (APCCB, document D.8).
- 32.- Càntic en acció de gràcies a Déu per algun benefici rebut, que comença amb els mots llatins *Te Deum laudamus*.
- 33.- Testament de Guilabert de Font, 1343, setembre, 16 (APCCB, document D.65).
- 34.- Testament de Pere Estrany, 1376, gener, 8 (APCCB, document D.121).
- 35.- Testament de Guillem Estrany, 1336, gener, 29 (APCCB, document -D.42).
- 36.- Testament de Francesca Pins, 1377, febrer, 2 (APCCB, document D.122).
- 37.- Testament d'Alamanda Lledó, 1371, maig, 31 (APCCB, document D.102).
- 38.- Testament de Martina Pins, 1303, agost, 26 (APCPA, desena 1 - núm. 5).
- 39.- Testament de Sibila March, 1349, abril, 20 (APCCB, document D.74).
- 40.- Testament de Berenguer Batlle, 1375, juny, 30 (APCCA, pergami núm. 8).
- 41.- Testament de Guillem Pins, 1348, juny, 8 (APCPA, desena 1 - núm. 8).
- 42.- MERCÈ AVENTÍN I PUIG, *La societat rural a Catalunya en temps feudals*, Ed. Columna (Barcelona 1996), p. 550.
- 43.- SUBIÑÀ, *Op. Cit.*, p. 203.
- 44.- Testament de Marc Pins, 1382, agost, 8 (APCPA, desena 1 - núm. 9).
- 45.- LLUÍS TO I FIGUERAS, *Família i hereu a la Catalunya nord-oriental (segles X-XII)*, Ed. Abadia de Montserrat (Barcelona 1997).
- 46.- ARNALL, *Op. Cit.*, p. 76.
- 47.- CUADRADA, *Op. Cit.*, p. 563.
- 48.- Testament d'Alamanda Lledó, 1371, maig, 31 (APCCB, document D.102).
- 49.- Testament de Sibila March, 1349, abril, 20 (APCCB, document D.74).
- 50.- PIÑOL, *Op. Cit.*, p. 65.
- 51.- SUBIÑÀ, *Op. Cit.*, p. 201.
- 52.- Testament de Bernat Garau, 1388, agost, 21 (APCPA, desena 15 - núm. 143).
- 53.- Testament de Guillem de Soler, 1339, abril, 9 (APCCB, document D.49).
- 54.- JAUME CLAVELL I NOGUERAS, *Argentona, història i records*, Ajuntament d'Argentona (Argentona 1990), p. 195; MONTSERRAT RICHOU I LLIMONA, *Aproximació a la història d'Argentona (segles XIII-XV)*, Premi Burriac 1985, Ajuntament d'Argentona (Argentona 1987), p. 103.

BIBLIOGRAFIA

ALCOVER, *Diccionari Català-Balear* (Mallorca 1983).

ARNALL i JUAN, Maria Josepa. «Testaments de Fons Monacals Gironins existents a l'Arxiu de la Corona d'Aragó (segles xi-xv). Llurs clàusules diplomàtiques», *Rubrica III*, Departament d'història medieval, paleografia i diplomàtica (Universitat de Barcelona 1989).

AVENTÍN i PUIG, Mercè. *La societat rural a Catalunya en temps feudals*, Ed. Columna (Barcelona 1996).

CLAVELL i NOGUERAS, Jaume. *Argentona, història i records*, Ajuntament d'Argentona (Argentona 1990).

CUADRADA, Coral. *El Maresme medieval: Hàbitat, Economia i Societat, segles X-XIV*, Premi Iluro 1987 (Mataró 1988).

IGLESIES i FORT, Josep. *La població del Maresme a la llum dels censos generals*, accèssit Premi Iluro 1968.

PIÑOL i ALABART, Daniel. *A les portes de la mort. Religiositat i ritual funerari al Reus del segle XIV*, Edicions del Centre de Lectura (Reus 1998).

PONS i GURI, Josep Maria. *Un fogatge desconegut de l'any 1358*, Recull d'Estudis d'Història Jurídica Catalana I (Barcelona 1989).

REDONDO GARCÍA, Esther. *El fogatge general de Catalunya de 1378*, CSIC, Institució Milà i Fontanals (Barcelona 2002).

RICHOU i LLIMONA, Montserrat. *Aproximació a la història d'Argentona (segles XIII-XV)*, Premi Burriac 1985, Ajuntament d'Argentona (Argentona 1987).

SUBIÑÀ i COLL, Enric. «Dosrius al segle xv. Un estudi a través dels testaments», *L'organització de l'espai i models de poblament. II Jornades d'Història i Arqueologia Medieval del Maresme*, Grup d'Història del Casal (Mataró 2003), pp. 197-206.

TO i FIGUERAS, Lluís. *Família i hereu a la Catalunya nord-oriental (segles X-XII)*, Ed. Abadía de Montserrat (Barcelona 1997).